

Obsah

1. Problémy metodológie	3
2. Početní myšlení a psychika žáka	18
3. Spojenie školy so životom – nové metódy	26
4. Duševný rast a výchova mládeže	30
5. Nová škola, nová metoda	40
6. K výchovnému významu školy	64
7. Zájem žáka jako problém psychologický	79
8. Osobnosť – psychologický model	117
9. Klasifikácia metodologických prístupov	125
10. Zákonitosť psychických pochodov	140
11. Metodické využitie vyučovacej hodiny	153
12. Individuálne vyučovanie z hľadiska	158
13. Metóda výchovného vyučovania	164
14. Pedagogické poznámky	173
15. K úprave postgraduálneho štúdia učiteľov	183
16. Príspevok k poznaniu formovania	189
17. Jak podchytit žáky, kteří ... se neučí	198
18. Sociopsychické predpoklady diagnostiky	203
19. Do diskusie o školskej reforme	213
20. Formovanie matematických predstáv	220
21. Problémy diagnostiky a terapie v pedagogike	232
22. Stimulácia matematického myslenia	235
23. Preverovanie psychológie školskou praxou	246
24. Ako skvalitniť výuku matematiky	251
25. Prečo je matematika také ťažká?	259

26. Názorná metoda ve vyučování počtům a matematice

Komentář M. Hejného k práci Názorná metoda	273
Edičné poznámky	276
Část obecná	278
Část speciální	306
I. Rozbor výkladu látky	307
II. Rozbor naučení látky	381

Problémy metodológie

Keď pozorne sledujeme vzrast vedomostí žiaka a hodnotíme tento vzrast pracovnou námahou, ktorú pracujúci vynakladá, aby si osvojil určité vedomosti, vidíme, že námaha u jednotlivých žiakov je individuálne odlišná. Skúmajúc príčiny tejto individuálnej pracovnej formácie žiaka, hovoríme o jeho väčšom, či menšom nadaní a tým prevádzame podstatnú čiastku pracovných strát na činiteľa, ktorý nepodlieha rukám vyučujúceho, ani dobrej vôli učiaceho sa. Len akýsi zvyšok týchto strát pripisujeme nevhodnosti pracovného úsilia pri učení, a pretože organizovanie tohto pracovného úsilia voláme učebnou metódou, hovoríme o nevhodnosti učebnej metódy. Jednotlivé složky učebnej metódy, usporiadané podľa didaktických zásad v organický systém, delíme potom na metodiku osnovy učiva a na metodiku učebného výkonu, ktorý zasa delíme na vyučovanie – výkon učiteľa a na metódu učenia sa – výkon žiaka.

Pri svojich úvahách všimneme si pozorne metódu učebného výkonu na strane učiteľa a žiaka, nebudeme sa však zaoberať metodikou osnovy učiva. V prvom rade obrátíme svoju pozornosť na moment nadania a nenadania žiaka. Výskumy v odbore kinetickej psychológie ukazujú, že každá duševná ako aj telesná vlastnosť je determinovaná radom psychofyzických činiteľov a tvorí ju súbor pochodov psychofyzikálnych. Tento psychologický náhľad vedie nás k poznaniu, že každá ľudská vlastnosť ustafuje sa pomaly a postupne ako určitá funkcia duševná, či telesná, a len pre naše chybné poznanie je nesprávne hodnotená ako existencia nevzťažná, ktorá samostatne stojí a samu seba vo svojom jestvovaní podmieňuje. Tým práve sa nám nesprávne javí ako ustálená vlastnosť, ako zdanlivo nemeniteľná a osudove daná súcnosť. Pojem telesná a duševná vlastnosť je preto s hľadiska kinetickej psychológie pojem statický, a preto nesprávny, nepriliehavý, chybný: je to pojem staticko-popisný, ktorý zachytáva určitý stav, pojem filogický, ktorý je ekonomickou skratkou bežného hovoru. Denná skúsenosť nás presvedčuje o pravdivosti týchto úvah a poučuje nás v tom smysle, že duševnú vlastnosť musíme chápať kineticky ako funkčnú hodnotu nášho života. Je napr. známe, že James Watt, slávny vynálezca parného kotla, vo svojom detstve rád sa hral v kuchyni s kvapkami vody, ktoré sa srážali z pary na hrncoch. Tak opätovná činnosť, ktorú vyvolával záujem o otázky dynamiky pár, viedol uňho k vyvinutiu zvláštnej schopnosti riešiť s úspechom tieto otázky.

Tu musíme zdôrazniť, že nielen činnosť, ale aj nečinnosť je v tomto smysle mocným determinačným prostriedkom; je psychicky zákonite daným činiteľom, budujúcim a utvárajúcim obsah duševných pochodov, ktoré potom nesprávne staticky voláme vlastnosťami. To si musí uvedomiť každý učiteľ i žiak, a najmä tiež rodičia. Systematická nečinnosť alebo činnosť veľmi chabá a povrchná, vykonávaná celé roky, práve tak ako činnosť výkonná, zákonite vedú ku konečnému, len zdanlivo osudove danému faktu, a to k stavu nadanosti či nenadanosti, schopnosti či neschopnosti.

Slávny americký lekár A. Carrel vo svojom biologicko-filozofickom diele „Človek, tvor neznámy“, v ktorom odhalil dosiaľ nepoznané skutočnosti zo života človeka, ukazuje veľmi názorne a súborne, ako dosiaľ nikto, na nesprávne oceňo-

Nová škola, nová metoda

Úvod

Plným právem soudruh ministr Kahuda ve svém projevu na úpravu nové devítileté školy klade důraz na novou výchovno-vyučovací metodu. Metoda je zdaleka to nejpodstatnější co dává charakter nové práci, náplň novému budovatel'skému úsilí. V projevu je zdůrazněné, že nová pracovní metoda má být základem nového výchovno-vyučovacího procesu a že má vésti žactvo k aktivitě a iniciativnosti. V souvislosti s požadavkem iniciativnosti kritizuje soudruh ministr Kahuda starou školu, která vyzbrojila žáka znalostmi a vědomostmi budovanými jednostranně na paměti, nenaučila však žáka hodnotit, myslet, tj. analyzovati fakta a cestou samostatné analýzy dojít k syntézi.

Musíme proto novou vyučovací metodu hledati v takovém systematickém a metodickém působení učitele na žáka, kterým by byl žák veden k iniciativní aktivitě. Jest si proto třeba uvědomiti, že mnozí učitelé z neznalosti psychických příčin se domnívají nesprávně, že iniciativní aktivita žáků je taková jejich činnost, která je vyvolána zvýšenou aktivitou učitele, jenž cílevědomě zapojuje všechny žáky do vyučovacího procesu. V tom smyslu se často mluví o živosti vyučovací hodiny, o aktivitě učitele a o jeho pedagogických schopnostech aktivizovati třídu. Je jistě předností učitele, ví-li aktivizovati práci třídy, je však potřebné ohodnotiti povahu aktivizace z hlediska vyučovací metody a vyučovací techniky podle dosahovaných výchovno-vyučovacích výsledků.

Musí nám býti jasno, že aktivizování žáků v procesu vyučovacím nemůže se uskutečnovati takovou vyučovací technikou, jež nerespektuje ony psychické vlastnosti a schopnosti žáků, které chceme výchovno-vyučovacím procesem rozvinouti. Pokládáme-li za nejdůležitější rozvinouti schopnosti samostatného analytického a syntetického myšlení, schopnosti tvořivosti a vynalézavosti, co je i podle velkého sovětského psychologa F. L. Rubinštejna nejpodstatnější, potom musíme podle toho upravit i vyučovací metodu.

Protože samostatné myšlení je vlastnost duševní, musíme se při hledání nové vyučovací metody obrátiti k problematice psychologické a v duševních pochodech hledati prvky, podle nichž bychom novou metodu žádoucím způsobem upravili. Především je nezbytné, abychom pod zorným úhlem psychického učlenění a uzpůsobení si všimli pochodu vyučovacího, jako základního procesu, jímž se proces školského vzdělávání formuje. Anylysujeme-li duševní pochod učení jako děj odehrávající se v nitru žáka během vyučování vidíme, že jest utvořen třemi za sebou následujícími a na sebe navazujícími činnostmi. Na prvním místě jest to smyslové vnímání situace navozené při vyučování učitelem. Na druhém místě jest to uvědomování si obsahu smyslového vnímání. Na třetím místě jest to činnost paměti, jež vnímaný a uvědomovaný obsah dané situace si žák uchovává pro budoucnost. Pochod vnímání, uvědomování a pamatování nazýváme pochodem poznávání. Jmenujeme ho tak proto, že učlenění a uzpůsobení pochodu je tvořeno cílem pochodu a tím jest nabytí poznatku. Pochod poznávání jako učlenění duševních činností za životním cílem utváří se jako psychický funkční celek.